

Resensies

- Van Wyk, D.J.C. *red.* 1999. 20ste eeu Hervormde Teologie. Pretoria : Sentik.
(*J.H. van Wyk*) 309
- Noordegraaf, A. 1999. Vijf broden en twee vissen. Missionair gemeentezijn in een (post)moderne samenleving. Tweede druk. Zoetemeer : Boekencentrum.
(*L. Floor*) 313
- Van der Walt, B.J. 1999. Wonders: Kan ons daarin glo? en Diemer, J.H. Nature and miracle. Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO. Reeks F1: Brosjures van die Instituut vir Reformatoriese Studie. Nommer 373. Potchefstroom : IRS.
(*N.T. van der Merwe*) 315
- Turaki, Yusufu. 1999. Christianity and African gods. A method in theology. Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO. Reeks F2: Brosjures. Nommer 75. Potchefstroom : IRS.
(*F. Buys*) 318
- Van der Walt, B.J. 1999. Naby God. Christen en kerk op die drumpel van spiritualiteit. Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO. Reeks F2: Brosjures van die Instituut vir Reformatoriese Studie. Nommer 74. Potchefstroom : IRS.
(*F. Buys*) 321
- Peels, H.G.L., Van 't. Spijker, W., Velema, W.H. 1999. Academische herdenkingen. Hilversum : Van Wagendonk.
(*L. Floor*) 322

Resensies

VAN WYK, D.J.C. red. 1999. 20ste eeu Hervormde Teologie.
Pretoria : Sentik. 466 p. Prys: R 57.15. ISBN 1-874900-34-5.

Resensent: *J.H. van Wyk*
(Skool vir Kerkwetenskappe, PU vir CHO)

Hierdie bundel van 37 artikels verskaf 'n goeie oorsig van die afgelope eeu se Hervormde Teologie en teologiebeoefening in Suid-Afrika (voortaan HTSA). Dit beskryf die ontwikkeling en groei, die nuanses en verskille, selfs teenstrydighede van die Hervormde teologiebeoefening in Suid-Afrika. Wie enigsins op hoogte wil kom met die HTSA, kan gerus hierdie bundel ter hand neem.

Dit is 'n onbegonne taak om elkeen van die bydraes apart te bespreek en te evalueer, selfs te noem. Ek volstaan met die opmerking dat die artikels 'n wye veld van ondersoek dek en 'n baie goeie oorsig oor die HTSA bied.

Veel eerder wil ek graag aandag gee aan 'n bespreking van die wesenskenmerke van die HTSA soos wat dit in hierdie bundel aan die lig tree en daarna, ter wille van die teologiese debat in Suid-Afrika, 'n aantal kritiese vrae daaraan stel.

Dit is uit die bundel duidelik dat die HTSA op vier fronte **antiteties** opgetree het terwyl dit **teties** drieërlei invloede ondergaan het en daarvolgens getipeer kan word.

1. Moontlike tipering van die HTSA

1.1 Die HTSA kan onder andere as **antiteties** getipeer word ten opsigte van die volgende:

- Die HTSA is *anti-ortodoksisties/fundamentalisties/biblisisties/neo-Calvinisties* (19, 99, 106). Die manier waarop hierdie denksistiem egter beoordeel word, byvoorbeeld dat die inspirasieleer van die neo-Calvinisme as “meganies” getipeer kan word (52, 53, 105), laat die

indruk dat dit 'n waarde-oordeel is wat honderd jaar gelede miskien geldig kon gewees het en dat nooit behoorlik kennis geneem is van die groei en ontwikkeling by die “neo-Calvinisme” nie.

- Die HTSA is *anti-ekumenies* (vgl. 300-313, 441-448). Veral vanweë die Cottesloe-gebeure (terloops, die GKSA was nooit lid van die WRK nie – 380, 384), het die HTSA 'n groot skepsis en allergie ontwikkel ten opsigte van die ekumene en ekumeniese teologie. Is dié ingesteldheid werklik nodig – gesien in die lig van die feit dat ekumenisiteit (of katolisiteit) 'n eienskap van die kerk is en daarom ook van gesonde teologiese ontwikkeling behoort te wees? Geen wonder nie dat die gevoel uitgespreek is dat die NHKA weer sy “ekumeniese kontakte moet verbreed” (282). Kerk en teologie kan nie heilsaam gedy in 'n atmosfeer van isolasie nie.
- Die HTSA is *anti-modernisties*. Telkens word daarop gewys dat die HTSA hom afskerm teen sowel die ortodoksie as teenoor die modernisme/liberalisme, hoewel die gevoel ook voorkom dat skerpere gereageer word na die kant van die ortodoksie as na die kant van die modernisme (206-207). Die vraag word gestel of daar nie 'n aanslag vanuit 'n tipe neo-modernisme plaasvind nie (198).
- Die HTSA is *anti-metodisties* (228). Dit is duidelik dat die HTSA nie juis ruimte laat vir charismatiese tendense nie (vgl. 235-236).

1.2 Teties is die HTSA beïnvloed deur 'n aantal teologieë en kan dit soos volg getipeer word (vgl. 199-211; 183-198; 226-238):

- Die HTSA is *konfessioneel* (*Bybels-reformatories*). Hier word die denkyln van Calvyn, Kohlbrugge, Hoedemaker en Haitjema gevolg. Hoewel die NHKA die *quia*-standpunt insake die belydenis onderskryf (*volkome ooreenstemming*) (51, 178, 236), impliseer dit nie dat die HTSA 'n konfessionalistiese teologie wil beoefen nie. Die vraag ontstaan egter of die kerk (NHKA) nie op die standpunt van *quia* staan, maar die teologie (HTSA) met 'n *quatenus*-standpunt opereer nie.
- Die HTSA is *dialekties*. In hierdie verband word sterk aansluiting gevind by veral Barth, maar ook by Brunner en (later) ook Bultmann. Ons kom later hierop terug.
- Die HTSA is *eties*, met invloed van onder andere Valeton en Wildeboer (99). Onder Hervormde teoloë bestaan egter verskil van mening oor die invloed van die Etiese Teologie. Terwyl sommige die invloed van die Etiese Teologie beklemtoon (Loader), beskou ander dit as

“nie deurslaggewend nie” (T.F.J. Dreyer)(262) en selfs as “wesensvreemd” (D.J.C. van Wyk sr.) (197).

2. Enkele kritiese vrae

Vervolgens stel ek 'n aantal kritiese vrae aan die HTSA. Ek stel my ten doel om dit nie in 'n gesindheid van foutvindery en kritikastery te doen nie, maar ter wille van die ontwikkeling van die teologie in Suid-Afrika en diens aan die koninkryk van God.

2.1 'n Vraag oor die aansluiting by Barth

Dit is duidelik dat daar in die HTSA 'n besondere aansluiting is by die teologie van Karl Barth, veral vanweë die invloed van Wolmarans en Van Zyl (175, 192, 304). Die vraag ontstaan egter of die aansluiting by Barth nie te selektief plaasvind nie en wel (slegs) ten opsigte van die Skrifleer en die Godsleer. Is daar enige invloed van Barth (en ek kan Noordmans byvoeg) op die ekklesiologie en sosiale etiek van die HTSA? Vir 'n buitestander is dit onbegryplik dat iemand 'n navolger van die teologie van Barth kan wees en tegelykertyd ook 'n voorstander van apartheid (Wolmarans)(271, 309). Is die volkskerkgedagte te rym met Barth se ekklesiologie of is dit 'n onredbare (458), ja, “beuselagtige” konsep (61)? Hoe kon Artikel 3 en Barth vir so lank saamleef, en hoe is Ordereël 4 tans met Barth te rym? (vgl. hier die kritiese vrae van Oberholzer op p. 457, asook die boeiende artikel van I.W.C. van Wyk – p. 270-285).

Wat die sosiale etiek betref: hoe waardeer die HTSA (ook die ouere) Barth se gedagtes oor sosialisme, anti-anti-Kommunisme, medemenslikheid en anti-diskriminasie (ondanks 310)? Dat die standpunt van die NHKA oor ekonomie ooreenkoms vertoon met die sosiale demokrasie (312), kan ek nie begryp nie.

2.2 'n Vraag oor die aansluiting by Bultmann (117, 263)

Hier gaan dit spesifiek oor die vraag na Bultmann se (ontmitologiserende) beskouing oor die liggaamlike opstanding van Jesus Christus. Sonder om hier op hierdie moeilike maar lewensbelangrike teologiese debat in te gaan, wys ek slegs daarop dat die fundamentele kritiek wat twee van die eminentste teoloë van die tweede helfte van die twintigste eeu (Moltmann en Pannenberg) op Bultmann se eksistensiële en onhistoriese denke gelewer het, nie behoorlik in die HTSA verreken word nie. Vir 'n saak wat so tot die hart van die evangelie behoort, moet veel wyer gekyk word as net na die teologie van Bultmann. Die besorgde opmerking van Van Zyl oor 'n “onoorkomelike versperring” in hierdie verband, moet daarom met groot erns bejeën word (419).

2.3 'n Vraag oor die aansluiting by Brunner

Een van die kernvrae in die teologie is die verhouding tussen subjektiwiteit en objektiwiteit. Daar is talle pogings aangewend om hierdie kloof te oorbrug, byvoorbeeld deur die Etiese Teologie met die stelling “die waarheid is eties”, deur E. Brunner (en seker nie Otto Weber nie, 15) met sy standpunt van “die waarheid as ontmoeting” en uiteindelik die Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) (1980) met die teorie van “die waarheid is relasioneel”.

Dis opvallend dat die GKN-rapport “God met ons” sowel instemming as kritiek opgeroep het. Instemming is betuig van die kant van teoloë uit die NGK (W. van Huyssteen) en uit die NHKA (P.A. Geysers en G.C. Velt-huysen), terwyl skerp kritiek daarteen uitgespreek is deur onder andere L.F. Schulze (GKSA), W.D. Jonker en F.J.M. Potgieter (NGK) maar ook deur B. Engelbrecht (NHKA). Laasgenoemde het selfs beweer dat die nuwe Skrifbeskouing “’n sistematiese belydenis asook die vakke Dogmatiek en Christelike Etiek in die tradisionele sin, feitlik onmoontlik maak”.

Natuurlik steek daar waarheid in die bewering dat die waarheid in ontmoeting bestaan (en dus relasionele en nie-proposisionele aspekte bevat), maar om te sê dat die waarheid in ’n ontmoetingsgebeure (en relasie) opgaan, is eensydig. Die bewering dat die waarheid nie in ’n proposisie weergegee kan word nie, is ook problematies. Die bewerings “die waarheid is eties” of “die waarheid bestaan in ontmoeting” of “die waarheid is relasioneel” is almal proposisies. Die bewering “die waarheid is nie-proporsioneel” (19) is self ’n proposisie (vgl. 27). Die hele debat rondom subjektiewe, objektiewe en relasionele waarheid is sterk filosofies gekleur en belas en die opvallende is dat die GKN in ’n opvolg-rapport oor “God met ons” die relasionele waarheidsbeskouing (as ’n inleiding tot die Skrifleer) in 1985 ter syde gestel het. Die relasionele waarheidsbeskouing is ’n ietwat verslete konsep, want die vraag is: pas die relasionele waarheidsbeskouing nie weer nuwe sisteemdwang op die vrye Woord toe nie?

3. 'n Eie tipe teologie

Om saam te vat: Die HTSA het sonder twyfel daarin geslaag om ’n eie tipe teologie met ’n eie styl in Suid-Afrika te ontwikkel en hierdie bundel artikels is daarvan ’n duidelike getuigenis. Die HTSA is sterk vanuit Europa beïnvloed met veel minder aandag aan die konkrete probleme van Afrika. Dit het die karakter van ’n dinamiese interne debat sonder veel aandag aan nie-Hervormde teoloë in Suid-Afrika. Dis ’n boeiende debat wat vol beweging, wending en soms selfs spanning is. Dit is ongetwyfeld die moeite werd om daarvan kennis te neem, maar: in die

nuwe konteks van Suid-Afrika sal teoloë nie veel langer die luukse van (slegs) interne debatvoering kan bekostig nie. Kerk en teologie staan voor nuwe en enorme uitdagings waarin sáám-teologiseer al hoe belangriker word.

NOORDEGRAAF, A. 1999. *Vijf broden en twee vissen. Missionair gemeentezijn in een (post)moderne samenleving.* Tweede druk.
Zoetermeer : Boekencentrum.
333 p. Prys: f 44.50. ISBN 90 239 1067 2.

Resensent: *L. Floor*
(Emeritusdosent, Dept. Nuwe Testament, PU vir CHO)

Die skrywer, afkomstig uit die kring van die Gereformeerde Bond van die Hervormde Kerk in Nederland, was tot 1985 verbind aan die Hervormde kerklike opleiding in Utrecht, Nederland. Sy akademiese verantwoordelijkheid het twee vakgebiede omvat, naamlik gemeenteopbou en diakonaat.

Vir jare lank is Noordegraaf reeds, volgens sy eie getuienis, aangegryp deur die tema van die missionêre gemeente. Sy proefskrif, "*Creatura Verbi*. De groei van de gemeente volgens de Handelingen van de Apostelen", het reeds bewys hoe Noordegraaf met die belangrike aspek van 'n getuigende gemeente geworstel het. En in 'n tyd van toenemende ontkerstening het die besef van die missionêre roeping van die kerk steeds 'n sterker impak op die gemeente en op hom persoonlik gemaak.

Die titel van boek is ontleen aan die verhaal van die spysiging van die vyfduisend (Johannes 6:1-15). Aan die een kant word met die titel die volgende verleentheid tot uitdrukking gebring: wat maak 'n klein kerk in so 'n groot wêreld met sy opdrag? Aan die ander kant leer die geskiedenis van die spysiging van die vyfduisend egter hoe Christus met sy seënende hande dit wat maar min is, op 'n wonderlike wyse kan vermenigvuldig.

Elkeen wat hierdie omvangryke boek gelees het, sal nie verbaas wees dat daar binne 'n jaar 'n tweede druk moes verskyn nie. Die skrywer bespreek 'n uiters aktuele probleem en hy doen dit in 'n helder styl wat die lees van die boek vergemaklik. Boonop is die inhoud ook baie boeiend.

Die skrywer behandel 'n besonder aktuele probleem, naamlik hoe 'n kerk homself as 'n minderheidsgroep in 'n postmoderne samlewing kan

handhaaf en selfs nog groei. Ook trag die skrywer om die vraag te beantwoord hoe die kerk in die huidige gesekulariseerde samelewing gestalte kan gee aan sy opdrag tot getuie en diens. Noordegraaf gaan uit van die gegewe dat kerklike godsdienstigheid in ons tyd afgeneem het. Mense glo nog wel, maar hulle beoefen hulle geloof steeds minder in kerklike verband. Volgens Noordegraaf moet ons nie praat van 'n geloofskrisis nie, maar eerder van 'n kerkkrisis (p. 215).

In navolging van Ziebertz toon hy aan dat die kerk aan "kontakarmoede" ly. Die gesekulariseerde mens word nie meer deur die boodskap van die kerk aangespreek nie. Tog beoordeel Noordegraaf die nuut opkomende religiositeit en spiritualiteit nie net negatief nie (p. 214-218). Soms waardeer hy die sekularisasie selfs té positief.

Om die hede goed te kan evalueer gaan die skrywer eers terug na die verlede. Hy bring eers 'n aantal historiese ontwikkelinge en visies op die kerk wat agter die hede lê ter sprake. Hy wys op die apostolaat wat sterk in die Nederlandse Hervormde kerk in die vorige vyftig jaar geleef het, maar 'n apostolaat wat nie voldoen het aan die verwagtinge wat gestel is nie (p. 52-78). Verskillende kerkmodelle word ook in die boek bespreek (p. 96-110).

Die kern van die boek bestaan uit 'n aantal Bybels-teologiese grondlyne in verband met gemeenteopbou en toerusting tot diensbetoon in die wêreld van vandag (p. 135-152). Die taak van die kerk in die teenswoordige samelewing word uitvoerig geskets (p. 118-152).

Die skrywer gee besondere aandag aan die wese en die roeping van die kerk. Hy slaag uitnemend daarin om teks (kerk) en konteks (samelewing) by mekaar te bring. Vanuit sy ekklesiologiese insigte in verhouding tot die konteks behandel hy 'n aantal aspekte van die missionêre praktyk (p. 240-305).

Hierdie boek is in alle opsigte 'n standaardwerk vir elkeen wat betrokke is by die arbeid van gemeenteopbou en vir hulle wat worstel met die vraag hoe die kerk in die 21ste eeu weer relevant kan word vir die samelewing.

Sonder voorbehoud van harte aanbeveel.

VAN DER WALT, B.J. 1999. Wonders: Kan ons daarin glo? en
DIEMER, J.H. Nature and miracle. Wetenskaplike bydraes
 van die PU vir CHO. Reeks F1: Studiestukke van die Instituut vir
 Reformatoriese Studie. Nommer 373. Potchefstroom : IRS.
 46 p. Prys: R12. ISBN 1-86822-338-8.¹

Resensent: *N.T. van der Merwe*
 (Afgetrede dosent, Departement Filosofie, PU vir CHO)

In hierdie goedversorgde brosjure met weinig drukfoute kom fasette van 'n baie aktuele vraagstuk aan die orde. Die kern kan kortliks só saamgevat word:

- Wat behoort die Skrifgelowige onder wonder te verstaan?
- Hoe kan die Christen onskriftuurlike teorieë onderken en hom daarteen verweer?
- Watter impak het 'n Skriftuurlike beskouing van wonder op die daaglikse lewenswandel van die gelowige?
- Wat is die verhouding tussen wonder en kwaad/sonde en in besonder – wat is die impak van die magte van die duisternis op die lewe van die mens en die gang van die geskiedenis?

Dit is boeiend om te sien hoe die twee skrywers elk op eie wyse met die probleem van die wonder in ons tyd worstel en daarop begronde antwoorde probeer vind.

Die bydrae van J.H. Diemer oor “Nature and miracle” (p. 10-46) is 'n herdruk van die Engelse vertaling deur W. Bouma (1977) van die eerste deel van *Natuur en wonder*, wat in 1963 posthuum gepubliseer is en saamgestel was uit twee artikelreekse uit die jare 1943 en 1944. Aangesien die Duitse besettingsmagte in 1945 op die laaste kopie beslag gelê het en Diemer in gevangenskap omgekom het, ontbreek die nog ongepubliseerde slot van die tweede gedeelte, sodat 'n mens slegs kan raai wat Diemer daarin behandel het.

Die besondere waarde van Diemer se bydrae is dat dit (1) die gelowige uit die Reformatoriese tradisie 'n helder beeld gee van die ontspronge wat sowel 'n supranaturalistiese as 'n deïstiese beskouing van wonder meebring en (2) baanbrekerswerk doen om die verstaan van die wonder uit die greep van hierdie twee magtige teorieë te bevry. Daarmee plaas

1 'n Resensie van hierdie publikasie het ook in *Woord en Daad* (April 2000) verskyn. Vanweë die belangrikheid van die onderwerp publiseer *In die Skriflig* ook hierdie resensie – Red.

Diemer wonder vierkant binne die misterie van Gods skepping, herskepping en voorsienigheid.

M.C. Smit het 'n skerp oog gehad toe hy die publikasie van die artikels van Diemer bepleit het en J. Stellingwerff 'n fyn aanvoeling vir die waarde van hierdie 'torso' toe hy hierdie twee uitmuntende bydraes van 'n briljante bioloog uit die moeilike oorlogsjare geredigeer en gepubliseer het. Natuurlik kan Diemer se teorie-analise nie aanspraak maak op volledigheid nie en sal daar vandag ander referensiepunte bykom, maar destyds was geleerdes soos Driesch, Jeans, Otto, Planck, Von Uexküll en andere toonaangewend en vandag nog klassiek. En natuurlik het teologiese en ander perspektiewe op die skeppingsgebeure en geskiedenis na Brillenburg Wurth, Grosheide, Woltjer en andere intussen ook ontwikkel en verskuif. En uiteraard het die kwaad selfs in die elektroniese bedryf ('virusse' en 'hackers') ingekruip en gebeur die uitdryf van demone, plotselinge bekerings en genesings, en ander verskynsels vandag binne 'n ander konteks. Maar die *paradigmawarde* van hierdie bydrae bly onverswak: 'n mens kan die teks by herhaling lees om te ontdek hoe maklik, en dikwels onbewus, 'n reformatoriese Christen soms tog in die greep beland van magtige tradisionele beskouinge op die wêreldmark. Diemer skud 'n mens op bedagsame maar helder oriënterende wyse telkens daaruit los. In dié opsig is die herdruk van 'n gedeelte van hierdie tans moeilik bekombare publikasie besonder te verwelkom.

In sy eie bydrae met 'n nuttige, beknopte bibliografie (p. 1-10) wat tewens 'n goeie inleiding op die bydrae van Diemer is, vat B.J. van der Walt enkele kerngedagtes saam wat hy in ander publikasies breër uitgewerk het. Hy skets hierin met voorbeelde – afgesien van sy eie benadering – veral vier invloedryke beskouings, naamlik (1) 'n deïstiese, (2) 'n supranaturalistiese, (3) 'n tussenposisie daartussen, en (4) 'n naturalistiese standpunt. Sy saaklike waardering van Diemer se bydrae en simpatieke kritiek daarop bring die dialoog oor hierdie moeilike onderwerp 'n goeie tree verder.

Wat verdere verheldering verg, is myns insiens onder andere die evaluering van die meriete en problematiese van Diemer se (holistiese) totaliteitsidee (singewing uit 'n hoëre orde) vir 'n interpretasie van die wonder *binne* die *huidige konteks* wat deur irrasionalistiese en sogenaamde postmoderne tendense 'n sterk fragmenterende en relativerende kleur gekry het; en tweedens 'n nadere analise van die verhouding tussen misterie en wonder, waarna Van der Walt sydelings verwys. Dit lyk my die tyd is ryp vir 'n diepgaande teologiese navorsingsprojek in interdisiplinêre verband juis oor die plek en rol van misterie en wonder in 'n tydsbedeling wat dink dat met die rede en die god van die rede

afgereken is en dat die irrasionele die toegangskaart tot die natuur en werklikheid bied. Binne dié kader sou veral 'n diepgaande taalteologiese en taalfilosofiese verkenning van (en verwondering oor) kernbegrippe en hul praktiese toepassingsfere binne en buite die konteks van Bybel- en 'religieuse' tekste 'n sinvolle bydrae kon maak om ons as gelowiges beter in *ons* tyd te situeer. Terme soos onder andere die volgende kan byvoorbeeld in dié verband verken word: wonder, wonderbaar(lik), wonderdaad, wonderdoener, wondermag, wonderlik, wonderteken, wonderverhaal, wonderwerk, én verwante terme soos die buitengewone, onbegryplike, onverklaarbare, onvoorstelbare, onverwagte.

Nieteenstaande enkele beperkinge bied hierdie brosjure waardevolle materiaal vir elke Christen wat erns met die reformasie van die wetenskap wil maak, om in sy of haar vakgebied die relevansie van 'n reformatoriese lewensvisie op die magtige daade van God in skepping en herskepping aan die beginnerstudent duidelik te maak. Wie nie besef hoe die boustone van elke vak in die misterie van God se skepping ingemessel is nie, kan ander moeilik inlei in die potensiaal van die gegewenhede, geheimenisse en risiko's van die huidige intellektuele kultuur. Dit geld ewe goed die rol van gebed by siekte, beproewing en nood, as die bestryding van bose magte en die hanteer van demone, die verklaring van natuurwonders (veral aktueel in Rooms-Katolieke kring), die evaluering van mirakelspele in die letterkunde, die onverklaarbare wendinge in die politieke geskiedenis, die spanninge inherent aan en soms selfs die misluk van sosiale bou- en hervestigingskemas, die gedrag van makrosisteme in die atmosfeer, die verbysterende grootsheid van die heelal, die geheimsinnige van ligkranse, UFO's en talle meer. Miskien kon die titel van die brosjure daarom eerder gefokus het op die vraag hoe ons as Christene tans ons antennes kan en behoort op te stel om die 'wonders en tekens' van Gods magtige daade tussen al die geruis rondom ons te kan opvang.

TURAKI, Yusufu. 1999. Christianity and African gods. A method in theology. Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO. Reeks F2: Brosjures. Nommer 75. Potchefstroom : IRS. 348 p. ISBN 186822-364-7.

Resensent: *Flip Buys*
(Mukhanyo Theological College, KwaNdebele)

Hierdie publikasie is 'n hoopvolle boek vir gereformeerde en evangeliese Christene wat nog die uniekheid van Jesus Christus teenoor die tradisionele Afrika godsdiens bely. Ons leef in 'n tyd waarin sommige mense die politieke kreet van 'n Afrika Renaissance interpreteer as 'n oproep tot die herlewing van Afrika Tradisionele Religie (ATR). Vanuit 'n (liberaal of postmoderne) teologiese wetenskaplike hoek pleit ander sterk vir die akkommodasie van ATR in Christelike kerke en teologie en noem dit dan kontekstualisering.

As 'n blanke Westerling hierdie boek sou skryf, sou dit met argumente van "an outsider's perspective" óf as "onwetenskaplik" óf as "biblisistiese fundamentalisme" van die tafel af gegee word. Dr. Turaki is egter 'n rasegte Afrikaan en 'n deeglik geskoolde en ervare wetenskaplike. Hy is reeds sedert 1980 dosent in Teologie en Sosiale Etiek. Hy het ook 'n jaar lank nagraadse studie gedoen by die teologiese navorsingsinstituut van die Yale Universiteit in die VSA. Belangrike perspektiewe uit hierdie navorsing is in hierdie publikasie weergegee. Die uitgebreide bibliografie en die manier waarop hy 'n wye spektrum outeurs aanhaal en met hulle in debat tree, is 'n bewys dat 'n vaardige teoloog en wetenskaplike aan die werk is. Hy is ook 'n erkende leier in kerklike en teologiese kringe in Nigerië en Afrika. Tans is hy streeksdirekteur van die International Bible Society in Nigerië.

Wanneer Christene ATR bestudeer, kan breedweg twee benaderings onderskei word:

- Aan die een kant word Bybeltekste en Westerse teologiese standpunte gebruik om ATR te evalueer, en meestal totaal te verwerp. Turaki toon aan dat dit dikwels die oorheersende benadering van Westerse sendelinge in Afrika was. Alhoewel baie sendelinge moeite gedoen het om plaaslike tale aan te leer, het hulle vanweë hulle opleiding aan Westerse teologiese universiteite (wat dikwels sterk deur Westerse sekularisme beïnvloed is) weinig of geen begrip gehad van die Afrika-wêreldbeeld en veral van die geesteswêreld nie – iets wat in Afrika so geweldig belangrik is. Dit het veroorsaak dat die Christelike boodskap dikwels nie werklik eksistensiële grondgevat het in Afrikane se hart en denke nie.

- Die ander benadering is om ATR vanuit 'n byna antropologiese hoek te bestudeer en die Bybel baie weinig te laat spreek in die besinning oor ATR. By al die waardering wat Turaki het vir outeurs soos Bolaji Idowu, John S. Mbiti en ander wat die belang van die studie van Afrika-filosofie, -kultuur en -wêreldbeeld as 'n soort prolegomena vir die verstaan en interpretasie van die Christelike boodskap in Afrika beklemtoon het, toon Turaki oortuigend aan dat hulle benadering dikwels meer gedomineer is deur 'n kulturele of politieke agenda as 'n teologiese agenda. Turaki stel dit nogal sterk:

For the past three decades, the African cultural agenda and political ideology have dominated African Theology. The focus of this era was more on cultural hermeneutics than Biblical hermeneutics (p. 18).

- Turaki toon selfs aan dat sommige van die vroeëre voorstanders van 'n Afrika-teologie in hulle ywer om te probeer bewys dat die voor-Christelike Afrika ook die God van die Bybel bely het, ontrou was aan die realiteit van Afrika en nuwe Afrika-konstruksies geformuleer het wat meer versoenbaar gelyk het met die Godsopenbaring in die Bybel. Dit bring Afrika nie nader aan die Bybelse boodskap nie, maar bring juis verwydering.

Turaki volg 'n derde weg: Hy gee hy 'n indringende analise van ATR en veral van die wêreldbeskouing wat agter ATR lê en die bedding vorm waarbinne ATR vloei. Tog wil hy meer doen as om sy studie van die Afrika-wêreldbeeld weer te gee. Hy wil veral 'n geldige hermeneuties-teologies Bybelse evaluering van ATR gee. Terselfdertyd bied hy 'n teologies verantwoorde metode aan om aansluitingspunte in ATR te vind om die evangelie verstaanbaar in die konteks van tradisionele Afrika-denke te kommunikeer.

In hierdie proses behandel hy op 'n indringende wyse die kernaspekte van ATR en die wêreldbeeld wat daaraan ten grondslag lê. Om die aansluitingspunte by en botsende elemente van ATR met 'n ware Bybelse teologie aan te toon, gee hy byna 'n kompendium van 'n hele dogmatiek en etiek, maar dan in die lig van die agenda wat deur ATR daargestel word. Op hierdie manier glo hy kan die evangelie enersyds meer spreek tot die hart van 'n Afrika-mens en aan die ander kant kan die antitesis tussen die Bybelse openbaring en ATR – waar nodig – juis veel skerp aangetoon word.

Sy breedvoerige behandeling van die verbond en die aansluiting by Afrika-kommunalisme en botsende gesigspunte daarmee is boeiend, al

sou 'n mens nie oral presies saamstem nie. Vir gereformeerdes behoort hierdie invalshoek baie aanvaarbaar te wees.

'n Uiters belangrike voorvereiste in die proses om 'n geldige metode te vind om die evangelie in Afrika op 'n relevante manier te kommunikeer, is om 'n duidelike Christelike wêreldbeeld te ontwikkel, wat Turaki in aansluiting by B.J. van der Walt en Paul G. Hiebert formuleer as "A Holistic Theology that deals with all areas of life" (p. 22). Die laaste hoofstuk waarin hy sy metode uitstippel om ATR teologies beoordeel, is miskien die heel belangrikste.

Hierdie boek bied nie net helder insigte om die tradisionele Afrika-mens in sy religie veel beter te begryp nie, maar gee ook baie belangrike riglyne vir 'n teologies-wetenskaplik en verantwoorde wyse om teologies werklik Skrifgefundeerd, dog relevant vir Afrika besig te wees. Enigiemand wat wil groei in die vermoë om die evangelie so te verkondig dat dit Bybelsgefundeerde, verstaanbare en relevante hoop en troos bied vir Afrika en tegelyk oproep tot indringende transformasie, moet hierdie boek behoorlik onder die loep neem.

<p>VAN DER WALT, B.J. 1999. Naby God. Christen en kerk op die drumpel van spiritualiteit. Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO. Reeks F2: Brosjures van die Instituut vir Reformatoriese Studie. Nommer 74. Potchefstroom : IRS. 364 p. ISBN 1-86822-362-0.</p>
--

Resensent: *Flip Buys*
(Mukhanyo Theological College, KwaNdebele)

Nadat 'n mens hierdie boek aandagtig deurgelees het, is jou oorheersende reaksie: wat 'n dringende oproep tot ware Bybels gereformeerde reformasie en herlewing! Natuurlik sal 'n mens nie met alles saamstem nie. Soms is die skrywer in sy oordele hier en daar eensydig.

Tog is daar steeds 'n bewoë onderton. Hy ontleed die leemstes in die reformatoriese kerke in Suid Afrika en gee plek-plek vlymskerp en uiters tersaaklike kritiek op feitlik alle aspekte van kerkwees. In die inleiding waarsku hy self dat hy hom met die publikasie ten doel stel om te skok deur indringend te skryf oor wat hy as rooiligte en gevaartekens in die Afrikaansprekende reformatoriese kerke in Suid Afrika opgemerk het.

In die eerste hoofstuk gee hy 'n opsomming van die kritiek wat studente in sy klasse by die universiteit op hulle kerke uitgespreek het en wat hulle versugtinge is vir vernuwing in die kerk. In die tweede hoofstuk word twee artikels met die titels "Gedopte Doppers?" en "Omgedopte Doppers!" wat voorheen in die tydskrif *Woord en Daad* gepubliseer is en landswyd reaksie uitgelok het, meer uitgebreid herhaal en word op sommige van die reaksies gereageer. In die derde hoofstuk skryf die outeur op 'n deeglik teologies gefundeerde manier oor die identiteit van die kerk en implikasies van visie en missie vir die kerk. In hoofstuk 4 doen hy gedagtes aan die hand hoe om die 'n nuwe visie en missie te verwesenlik. Hoofstuk 5 gee 'n belangrike filosofiese fundering oor die kerk as 'n menslike samelewingsverband. In Hoofstuk 6 word die praktiese implikasies van die huidige politieke bestel na 1994 vir die Afrikaanssprekende reformatoriese kerke uitgespel.

Hoofstuk 7 handel oor vernuwing as reformasie en herlewing, terwyl hoofstuk 8 die gevare van formalisme in die kerke aanraak. Hoofstuk 9 wat handel oor die konfrontasie met 'n galery van ongelowiges toon aan hoe dit eintlik reaksies is teen die kerk se mislukkinge om waarlik kerk te wees.

Merkwaardig is dat die outeur duidelik aantoon dat die postmodernisme ten spyte van 'n masker van verdraagsaamheid eintlik net 'n meer radikale (selfs fanatiese) voorsetting is van die sekularisme van die vorige drie eeue.

Hierdie boek plaas sake op die agenda wat indringend bespreek moet word in alle teologiese skole en veral deur toegewyde Christene wat verlang na ware reformasie in die kerk.

PEELS, H.G.L., VAN 'T SPIJKER, W., VELEMA, W.H. 1999.

Academische herdenkingen. Hilversum : Van Wagendonk.

Prys: f 17.50. ISBN 90-75847-07-6.

Resensent: *L. Floor*
(Emeritusdosent, Dept. Nuwe Testament, PU vir CHO)

In die 20ste eeu het die Theologiese Hogeschool van die Christelike Gereformeerde Kerke in Apeldoorn, Nederland 'n tweevoudige verandering ondergaan. Die Hogeschool het eerstens kragtens 'n besluit van die Nederlandse regering verander in 'n universiteit. Soos ander

teologiese opleidingsinstansies in Nederland was dit 'n universiteit wat bestaan het uit een fakulteit, naamlik die fakulteit teologie.

Die tweede verandering geld die dosentekorps. In die eerste helfte van die 20ste eeu was die professore predikante sonder nagraadse akademiese opleiding. Niemand van hulle het gepromoveer nie. In die tweede helfte van daardie eeu word professore benoem wat aan ander universiteite 'n doktorsgraad verwerf het – drie van die vier selfs met 'n cum laude.

In hierdie herdenkingsbundel skryf drie van die huidige professore oor hulle voorgangers.

Die inhoud van dié bundel is 'n terugblik op die akademiese werk van vier professore wat oorlede is. Die drie outeurs gee daarin 'n besonder interessante oorsig oor die wyse waarop teologie deur hulle voorgangers beoefen is. Die gereformeerde teologie is ook op 'n werklik wetenskaplike wyse beoefen deur die twee nie-gepromoveerde professore, Hovius en Kremer. Dit het duidelik aan die lig gekom deur die erkenning wat hulle buite hulle eie kring ontvang het. Hierdie manne het gewys hoeveel waarheid daar steek in die woorde van prof. Geesink van die Vrije Universiteit wat by die benoeming van 'n man sonder 'n doktorsgraad gesê het: “Liewer 'n man sonder 'n graad, as 'n graad sonder 'n man”.

Wat duidelik aan die lig kom, is dat die vier hoogleraars wat herdenk word hulle teologiese arbeid sterk gerig het op die kerke wat hulle geroep het. Vrae wat in die kerke in daardie tyd geleef het, vind neerslag in die arbeid van daardie dosente. Tegelyk tref dit 'n mens dat by al vier dosente wat herdenk word – in navolging van Voetius – die belangrikheid van die piëtas, die vroomheid nie verwaarloos is in hul wetenskaplike werk nie. Die vier akademiese redevoerings wys ook hoe daar in eenheid 'n groot verskeidenheid kan wees.

Prof. Van 't Spijker wat 'n boeiende opsomming van die lewenswerk van sy skoonvader, prof. Hovius gee, noem Hovius “Teoloog as herder”. Prof. Kremer word deur sy opvolger prof. W.H. Velema omskryf as “Leraar van die kerk”. Die helaas so jonk oorlede prof. Versteeg word tereg genoem die “Teoloog van die Heilige Gees”, terwyl prof. Peels sy voorgangers 'n “Profetiese geleerde” noem.

Die vier akademiese herdenkings wys hoe binne die parameters van Skrif en Konfessie 'n gereformeerde teologie met vrug kan beoefen word wat vir kerke in die 21ste eeu as voorbeeld kan dien. Ook as tydspieël is hierdie geskrif besonder insiggewend.

Die boek verdien 'n sterk aanbeveling.

Boeke ontvang / Books received

- Gausmett, C. 1999. **Christianity and politics. A Reformational perspective.** Potchefstroom : IRS. ISBN 1-86822-363-9.
- Spoelstra, B. 1999. **Sending vir kerk of koninkryk.** Potchefstroom : TSP.